

J.A. Brandsma over Menno Simons - een boekbespreking

Het afgelopen jaar gaven Duitse doopsgezinden een herdruk uit van het boek over Menno Simons dat br. J. A. Brandsma meer dan twintig jaar geleden het licht deed zien. We willen dat boek graag in DC bespreken. Niet alleen omdat br. Brandsma algemeen secretaris van onze Unie is. Maar ook omdat het voor baptisten goed is kennis te nemen van de rijkdommen die bewaard liggen in het doopsgezind geloofsgoed. Menno Simons (1496-1561) was de leider der eerste Nederlandse doopsgezinden.

Doopsgezinden en Baptisten.

Baptisten en doopsgezinden hebben veel gemeen. Beide geloofsgemeenschappen dopen op belijdenis van geloof. En deze dooppraktijk is bij beiden niet een toevallige bijzonderheid. Rondom de doop op belijdenis van geloof kristalliseert zich een geheel eigensoortige visie op de gemeente uit en een eigen kijk op de verhouding tussen kerk en staat. Zowel bij doopsgezinden als baptisten is de doop op belijdenis van geloof organiserend centrum van een eigen theologie. Bij de oude doopsgezinden nog consequenter dan bij de baptisten. De overeenkomsten tussen de twee geloofstradities zijn des te opvallender als men bedenkt dat doopsgezinden en baptisten verschillende historische wortels hebben. De doopsgezinden zijn een kleine eeuw ouder dan de baptisten. Ze hebben hun oorsprong in de kerkreformatie op het vaste land van Europa. Heel globaal gezegd: groepen gelovigen rond Zwingli en Luther vonden de grote kerkreformatoren niet radicaal genoeg en gingen eigen wegen. Het baptisme heeft zijn begin in de Engelse kerkreformatie. Leden van de Engelse staatskerk (de Anglicaanse kerk) hadden onvrede met veel dat nog aan Rome deed denken. Met name het bisschoppelijk kerkbestuur en de liturgie waren wrijfpunten. Deze christenen gingen soms eigen, onafhankelijke gemeenten stichten. Sommige van deze gemeenten voerden in het begin van de 17e eeuw de doop op belijdenis van geloof in, en ontwikkelden zich tot baptistengemeenten. Tot begin 1800 treft men baptistengemeenten alleen aan in Engeland, Schotland, Ierland en Amerika. Pas in de 19e eeuw krijgt het baptisme via Duitsland vaste voet op het continent. In de begintijd van het baptisme zijn er contacten geweest tussen Engelse baptisten en Nederlandse doopsgezinden. Maar eigenlijk zijn beide geloofsgemeenschappen hun eigen weg in de geschiedenis gegaan. Toch lijken ze veel op elkaar. We mogen dit zien als een teken dat het nauwkeurig lezen van de Schrift gelovigen onafhankelijk van elkaar tot gelijksoortige conclusies leidt. De Nederlandse doopsgezinden zijn in de vorige eeuw diep kopje onder gegaan in de vrijzinnigheid. Daarin zijn ze vervreemd geraakt van hun geestelijke voorvaders, Menno Simons voorop. Zorgvuldige studie van eigen verleden brengt in onze tijd doopsgezinden weer voorzichtig op de weg terug. Wat is voor een baptist het aardige van het lezen van Brandsma's boek over Menno Simons? Je herkent een broeder - tot in de opvatting over doop en gemeente - in een andere familie.

Het boek.

Brandsma heeft zijn boek als een biografie geschreven. De geloofsvisie van Simons komt zeker wel aan de orde, maar is ingebed in een beschrijving van Menno's levensgang. De lezer volgt Menno Simons van Friesland naar Groningen en op zijn latere omzwervingen in Duitsland. Nadat hij - na een jarenlange strijd - radicaal voor de reformatie kiest, zijn priesterambt neerlegt en zich laat dopen, is Simons voortdurend op reis. Hij moet voortdurend vluchten voor een overheid die jacht maakt op doopsgezinden. Op deze tochten vindt hij her en der toevlucht bij geloofsgenoten, waarbij hij zijn verblijf gebruikt voor de opbouw van plaatselijke doperse gemeenten. De auteur schrijft een stukje kerkgeschiedenis met oog voor het brede raam waarin zich het leven van de hoofdpersoon uit zijn boek afspeelt. De maatschappelijke, politieke en kerkelijke achtergronden krijgen ruim aandacht, zonder dat deze informatie de lezer gaat vervelen. Zoals de meesten zullen weten is het doperdom in de jaren 1534/35 door de crisis van het *ö*dopers Godsrijkö te Munster gegaan. Een bepaalde vleugel van de doperse beweging geloofde dat het Rijk Gods weldra zou aanbreken. Onder leiding van mensen als Jan van Leiden konden sommigen niet wachten op Gods daden en grepen zelf in in de politieke en maatschappelijke orde. Ze maakten zich meester van de stad Munster en richtten daar een *ö*Godsrijkö op. Wat in Munster gebeurde maakte de doperse beweging nog verdachter dan zij al was in de ogen van de wereldlijke en kerkelijke machthebbers. Brandsma tekent Menno Simons als de geestelijk leider die in de crisis van *ö*Munsterö zijn roeping vindt en aanvaardt. Al enkele jaren oefende hij kritiek op het katholieke misoffer en de kinderdoop. Hij was onder de indruk van de geloofsmoed van doperse martelaren. Toch had hij nooit een radicale persoonlijke beslissing genomen; hij bleef rustig priester en volgens eigen zeggen een *ö*werelds mensö. Pas als hij ziet hoe het doperdom in Munster dreigt te verworden tot een vorm van een revolutionair geweld plaatst hij zichzelf in de waagschaal. Hij aanvaardt dan persoonlijk verantwoordelijkheid voor de doperse beweging. Hij wordt de leider van een principieel geweldloos doperdom. Zo leidt hij doopsgezinden uit de impasse van *ö*Munsterö naar een nieuwe toekomst. Zoals reeds opgemerkt: ook de theologie van Simons krijgt aandacht. Interessant is met name het hoofdstuk over de gemeenteopvatting van Simons.

Ook bij de doopsgezinde Menno Simons blijkt het, - als bij de baptisten - in de doop te gaan om een gemeenschap van wedergeboren gelovigen. Het boek is in het Duits verschenen. Met een redelijke kennis van de Duitse taal is het voor een ògeïnteresseerde leekò (om deze wat vreemde standaarduitdrukking te gebruiken) goed te lezen. Voor wie het boek bij de boekhandelaar wil bestellen: Jan Auke Brandsma, Menno Simons von Witmarsum, Agape-Verlag, Maxdorf, 1983. Het boek is in paperbackuitgave verschenen en telt 107 bladzijden.

Olof de Vries